

Олександр Литовченко

З ІСТОРІЇ ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ ЧЕРНІГІВСЬКОГО ЄЛЕЦЬКОГО МОНАСТИРЯ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХVІІІ – НА ПОЧАТКУ ХІХ СТ.

У статті розкрито окремі фрагменти повсякденного життя Єлецького монастиря другої половини ХVІІІ – початку ХІХ ст. – однієї з найдавніших святинь Чернігово-Сіверщини. Крім того, охарактеризовано певні концепти буденності обителі, зокрема, питання переведення ченців з інших монастирів до Єлецького чи втечі з нього; господарські та фінансові складові монастирського життя; участь духовної дикастерії в житті святині та ін.

Ключові слова: архимандрит, духовна дикастерія, Єлецький монастир, монах і повсякдення.

Єлецький монастир у Чернігові, починаючи з часів його виникнення (друга половина ХІ ст.), був провідним центром релігійного й культурного життя в нашому регіоні. Він розміщений на захід від Дитинця, а його архітектурний ансамбль є частиною історичного середмістя. У часи Київської Русі на території цієї святині був зведений Успенський собор, який нині є одним з п'яти збережених чернігівських храмів домонгольського періоду. У добу Гетьманщини обитель була великим землевласником. Саме тоді на її території збудували кілька споруд (дзвіницю, келії, мур та інші), які й нині використовуються за призначенням. На час досліджуваного періоду Єлецький монастир був діючим православним чоловічим монастирем. Станом на сьогодні – це жіноча обитель, яка й надалі продовжує виконувати релігійні функції.

Враховуючи розвиток історичної науки та зміни в дослідженні її підходів, актуалізувалися питання повсякденного життя монастирів, зокрема, і Єлецького в Чернігові як локального прояву загальноісторичних тенденцій. Особливу цінність вони становлять для заповнення прогалин у розвитку регіональних досліджень.

Починаючи з ХVІІ ст., в окремих працях священнослужителів описувалася загальна історія Єлецької обителі. У подальших розвідках, зокрема, другої половини ХХ ст., науковці ґрунтовно підходили до вивчення як історії монастиря загалом, так і окремих його будівель¹.

На сучасному етапі ракурс досліджень здебільшого зміщено на вивчення споруд цієї обителі, певних історичних процесів, які відбувалися на її території. Так, наприклад, О. Черненко та Т. Новик окрему працю присвятили будинку настоятеля

1 Филарет (Гумилевский). Кафедральные черниговские монастыри. Ильинский, Елецкий, Борисоглебский. Общий обзор епархии Черниговской. Чернигов, 1861. 178 с.; Ефимов А. Черниговский Елецкий монастырь Успения Пресвятой Богородицы со времени основания до наших дней (1060–1903 год), святини и достопримечательности с рисунками. Чернигов, 1903. 236 с.; Галатовський І. Ключ розуміння / [Підг. до вид. І. Чепіга]. Київ : Наукова думка, 1985. 448 с.; Холостенко Н. Архитектурно-археологическое исследование Успенского собора Елецкого монастыря в Чернигове // Памятники культуры. 1961. Вып. 3. С. 51–67; Шевелев И. Пропорции и композиция Успенской Елецкой церкви в Чернигове // Архитектурное наследие. 1970. № 19. С. 33–41.

Єлецького монастиря². О. Васюта досліджував проблематику часу заснування та становлення цієї обителі³. О. Ванжула вивчала питання, пов'язані з некрополем святині⁴. Діяльність Єлецького монастиря в умовах становлення радянської влади в Чернігові у 1920-х рр. проаналізувала І. Непотенко⁵. У статті А. Доценко та І. Шевчик подається загальна історія святині та окремо висвітлюється питання про її споруди⁶. Значну увагу повсякденному життю Єлецького монастиря, зокрема, і у другій половині XVIII – на початку XIX ст., приділив у своїй книзі О. Тарасенко⁷. Одну зі сторінок повсякденності цієї святині простежуємо у розвідці А. Морозової. Дослідниця розповіла про перебування ченця Єлецького монастиря на Афоні в середині XVIII ст.⁸

Незважаючи на те, що в історіографічному доробку є праці, в яких ідеться про повсякдення Єлецької святині у другій половині XVIII – на початку XIX ст., в основному ці питання залишаються поза увагою науковців, що і спонукало до їхнього вивчення.

Розвиток монастирів залежав від політичних та економічних змін, що відбувалися в державі. У другій половині XVIII ст., унаслідок проведених урядом Російської імперії адміністративних реформ, було ліквідовано автономію Гетьманщини, натомість утворено Малоросійську губернію. У 1786 р. російська імператриця Катерина II видала указ про передання монастирських маєтностей у Малоросії до державної казни. Чимало святинь припинили своє існування, деякі – переведені в розряд другокласних. Монастирі опинилися у підпорядкуванні світської влади, яка виділяла кошти на їхнє утримування⁹.

Чернігівський Єлецький монастир до реформи мав великі статки. Однак після вказаних змін, навіть попри те, що цій обителі було надано розряд першокласного монастиря, спостерігався відчутний економічний спад. До 1786 р. у святині мешкав 21 монах. За новим штатним розписом було дозволено збільшити їх кількість до 33 осіб. Проте багато майна було передано до державної казни. За монастирем було залишено лише кілька садіб у Чернігові, біля 40 десятин орної землі, 3 озера та млин. Це значно послаблювало економічний потенціал обителі у пореформений період¹⁰.

Загальнодержавні перипетії суттєво впливали на розвиток монастирів, змінюючи повсякденне життя та впливаючи на кількісний склад його мешканців. У 1756 р. в Єлецькому монастирі перебувало 15 монахів, у той час як у кафедральному Борисоглібському монастирі було 38 осіб, Троїцько-Іллінському – 26, а у жіночому П'ятиницькому – 17. Найбільша кількість монахів була в Миколаївському Рихлівському монастирі – 46. Загалом, станом на 1756 р., у Чернігівській єпархії налічувалося 197 монахів та 70 монахинь¹¹.

2 Черненко О., Новик Т., Будинко настоятеля Єлецького монастиря в м. Чернігові // Чернігівські старожитності. Чернігів, 2018. Вип. 5 (8). С. 282–287.

3 Васюта О. До питання про час заснування та становлення Богородичного (Єлецького) монастиря у Чернігові // Український історичний журнал. 2016. № 6. С. 67–86.

4 Ванжула О. Некрополь Єлецького монастиря в Чернігові за дослідженнями А.А. Карнабеда // Карнабідівські читання. Чернігів, 2017. Вип. 1-3. С. 14–26.

5 Непотенко І. Єлецький монастир у Чернігові у 1920-х рр.: діяльність в умовах становлення радянської влади // Праці Центру пам'яткознавства. 2016. Вип. 30. С. 256–269.

6 Доценко А., Шевчик І. Чернігівський Єлецький монастир: історія і діяльність // Чернігівські старожитності. Чернігів, 2010 р. Вип. 3. С. 4–72.

7 Тарасенко А. Черниговский Елецкий Свято-Успенский монастырь. Исторический очерк с приложением «Скарбицы потребной» Иоаникия Галатовского в русском переводе. Чернигов, 2013. 312 с., ил.

8 Морозова А. Чернігівський прочанин на Афоні // Архіви України. 2013. № 4. С. 121–125.

9 Тарасенко А. Черниговский Елецкий Свято-Успенский монастырь. Исторический очерк с приложением «Скарбицы потребной» Иоаникия Галатовского в русском переводе. Чернигов, 2013. С. 86.

10 Там само. С. 86–87.

11 Держархів Чернігівської обл. (Державний архів Чернігівської області), Ф. 679. Оп. 1. Спр. 744. Арк. 3–4.

Про окремі подробиці повсякдення Єлецького монастиря можна довідатися з документів, які пов'язані зі смертю того чи іншого настоятеля цієї святині. Так, у період з 1750 по 1753 р. на чолі обителі стояв Дмитрій Білінський. Він займався й освітньою роботою – викладав у Чернігівському Колегіумі. 18 листопада 1753 р. архіандрит помер. Тіло настоятеля було перенесено до храму, а келію з його речами зачинили консисторською печаткою. Ключі від келії було передано наміснику монастиря¹².

За розпорядженням єпископа Чернігівського й Новгород-Сіверського Іраклія Комаровського була створена спеціальна комісія, яка склала опис майна покійного¹³. Згідно з ним, серед майна померлого архіандрита Дмитрія Білінського нараховувалося більше 30 книг, написаних різними мовами: руською, латинською, польською. Окрім цього, було зроблено опис грошей, облачення настоятеля та різних речей, якими він користувався в побуті. Майно покійного було детально описане та засвідчене кількома духовними особами¹⁴.

На Чернігівщині монастирі були просвітницькими осередками, а священнослужителі – високоосвіченими людьми. Так, згідно з описом бібліотеки Єлецького монастиря, станом на 1779 р., у ній було більше сотні книг, написаних різними мовами¹⁵.

З давніх часів багато віруючих прагнули відвідати святині на Афоні. З початку 1757 р. до середини березня 1758 р. там перебував ієродиякон Чернігівського Єлецького монастиря Іоасаф¹⁶.

Народився він у 1728 р. у с. Киселівка Киселівської сотні Чернігівського полку. При хрещенні його було названо Іоанном. У 1744 р. він вступив на служіння до архіандрита Чернігівського Єлецького монастиря. У 1750 р. повернувся додому, однак уже 1753 р. знову прибув до Єлецької обителі. Через два роки саме в ній був пострижений у ченці з іменем Іоасаф. Пізніше був висвячений єпископом Іраклієм Комаровським в ієродиякони¹⁷.

У 1756 р. за Єлецьким монастирем наглядав ігумен Каташинського монастиря Костянтин Ускевич. Він був дуже вимогливим до ієродиякона Іоасафа, який, остерігаючись покарань за невиконання певних випробувань, у середині жовтня 1756 р. втік з монастиря разом з ієродияконом Ігнатієм. Спершу вони прибули до Вознесенського Мошногогорського монастиря Переяславської єпархії. Однак через короткий проміжок часу Іоасаф відправився на Афон. Там він жив у скиту Різдва Богородиці. Відомо, що вже навесні 1758 р. Іоасаф, отримавши свідоцтво про перебування на Афоні, залишив святі місця¹⁸.

У 1757 р. архіандритом Єлецького Успенського монастиря став Сильвестр Новопольський. Наприкінці осені 1758 р. ієродиякон Іоасаф повернувся до Єлецького монастиря. Він звернувся до архіандрита з проханням дозволити йому перебувати в цій обителі. Після проведення відповідної процедури дізнань ухвалою Чернігівської духовної консисторії Іоасафу було дозволено повернутися до Єлецької святині¹⁹.

12 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 4. Спр. 90. Арк. 1.

13 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 4. Спр. 91. Арк. 1; Тарасенко А. Черниговский Елецкий Свято-Успенский монастырь. Исторический очерк с приложением «Скарбницы потребной» Иоаникия Галятовского в русском переводе. Чернигов, 2013. С. 83, 204.

14 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 4. Спр. 91. Арк. 2–3; Тарасенко А. Черниговский Елецкий Свято-Успенский монастырь. Исторический очерк с приложением «Скарбницы потребной» Иоаникия Галятовского в русском переводе. Чернигов, 2013. С. 83, 205–206.

15 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 4. Спр. 329. Арк. 21–24; Тарасенко А. Черниговский Елецкий Свято-Успенский монастырь. Исторический очерк с приложением «Скарбницы потребной» Иоаникия Галятовского в русском переводе. Чернигов, 2013. С. 84, 207–211.

16 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 1. Спр. 762. Арк. 1.

17 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 1. Спр. 762. Арк. 1-4; Морозова А. Чернігівський прочанин на Афоні // Архіви України. 2013. № 4. С. 122–124.

18 Там само.

19 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 1. Спр. 762. Арк. 1, 3, 9 зв.; Морозова А. Чернігівський прочанин на Афоні // Архіви України. 2013. № 4. С. 124–125.

У другій половині XVIII – на початку XIX ст. кількісний склад монахів як Єлецького монастиря, так і інших святинь постійно змінювався. На коливання чисельності впливала не тільки смерть ченців або вступ до обителі нових осіб, а ще низка інших факторів. Наприклад, є відомості про те, що інколи, не витримуючи суворих повсякденних умов проживання в обителі, монахи втікали з монастиря або просили представників духовної влади про переселення їх в інше місце – туди, де, на їхню думку, вони почували себе краще та могли принести більше користі²⁰.

Так, у 1787 р. ієромонах Єлецького монастиря Гавриїл за особистим бажанням на певний час був переведений до Домницького монастиря. Там він займав місце штатного ієромонаха, час від часу читав акафісти та відправляв панахиди. Однак належну платню за своє служіння не отримував. Після повернення до Єлецької обителі Гавриїл був змушений з цією проблемою звернутися до Чернігівської духовної дикастерії. Там розпорядилися, щоб представники Домницького монастиря зароблені гроші негайно передали до їхнього управління²¹.

Для того, щоб належним чином перейти з однієї обителі до іншої, потрібно було пройти певні процедури узгодження цього питання з архієпископом, духовною дикастерією, настоятелями монастирів. Лише після цього надавався дозвіл на переведення певного ченця з одного місця на інше.

Так, у 1801 р. до числа братії Чернігівського Єлецького монастиря зі Свято-Троїцької Никодимової старообрядницької обителі було залучено ченця Якова. За дозволом він звертався до архієпископа Малоросійського й Чернігівського Віктора Садковського. У цей час архімандритом Єлецької святині був Афанасій Корчак, котрий отримав від духовної дикастерії указ про залучення ченця Якова до монастиря²².

Однак інколи траплялося так, що за різних обставин монаха не відразу переводили до іншої обителі. Така подія сталася в 1811 р., коли ієромонах Домницького монастиря Євграф попросив дозволу в архієпископа про переведення його до Чернігівської Єлецької обителі, в якій він був раніше. Незважаючи на те, що архімандрит Домницького монастиря отримав від духовної дикастерії розпорядження про переведення, чернець залишався на колишньому місці. Це змусило ієромонаха Євграфа згодом написати прохання до архієпископа повторно²³.

Траплялося, що до Єлецького монастиря інколи просилися монахи з інших обителі на лікування. Певно, саме ця святиня мала сприятливі умови для забезпечення медичного обслуговування духовних осіб.

Так, наприкінці грудня 1814 р. до архієпископа Чернігівського і Ніжинського Михайла Десницького звернувся ієромонах Максаківського монастиря Іринарх. Він мав прохання доправити його на лікування у Чернігівський Єлецький монастир. Зазначав, що монастирські послухи виконував старанно, але коли одного разу був відправлений з обителі збирати милостиню, то дорогою став погано себе почувати²⁴. На своє прохання Іринарх у відповідь отримав відмову. У повторному зверненні до архієпископа ієромонах зазначав, що, окрім того, що у Максаківському монастирі не було достатніх умов для лікування, ще не вистачало дров для якісного опалення келій²⁵.

Настоятель Максаківського монастиря з братією, у свою чергу, дали відповідь у Чернігівську духовну дикастерію стосовно відсутності ресурсів для опалення. Було зазначено, що хоча дійсно дров не вистачало, але це питання поступово вирішувалося, та не було настільки болючою проблемою обителі²⁶.

Траплялося, що ченця, який просився на лікування до Єлецького монастиря, у подальшому, за дозволом архієпископа, залишали у штаті цієї обителі. Так, для прикладу, в 1814 р. духівник ієромонах Домницького монастиря Іларій просився на

20 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 1. Спр. 996. Арк. 7 зв.

21 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 1. Спр. 1444. Арк. 1–1 зв., 2 зв., 6.

22 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 2. Спр. 56. Арк. 2–6.

23 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 2. Спр. 877. Арк. 2, 4–8.

24 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 2. Спр. 2063. Арк. 2.

25 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 2. Спр. 2075. Арк. 2–2 зв.

26 Там само. Арк. 5–5 зв.

лікування до Єлецької святині. Зазначив, що одного разу під час богослужіння відчув сильну знемогу. Доповідав, що у зв'язку з погіршенням здоров'я проводити священні літургії більше не міг, але міг виконувати інші належні священнослужителю потреби²⁷.

Ієромонах Іларій отримав дозвіл від архієпископа бути на лікуванні у Чернігівському Єлецькому монастирі. Пізніше, після одужання, він уже просив настоятеля цієї обителі залишитися тут у числі ієромонахів. Навесні 1815 р. архімандрит Єлецького монастиря Феofil Татарський звернувся до архієпископа з проханням лишити Іларія, оскільки у штаті монастиря була вакансія ієромонаха, а сам він уже був здоровий та повною мірою міг продовжувати служіння²⁸.

Інокли штат Єлецької обителі поповнювався монахами з інших губерній. Так, наприкінці 1813 р. монаха Софронієво-Молченського монастиря Курської губернії Веніаміна на три місяці відпустили до родичів на Чернігівщину. По дорозі він був затриманий комісаром для з'ясування всіх обставин щодо такої подорожі та був доставлений у Козелець. Зважаючи на те, що монах Веніамін був родом з Чернігівщини, він написав прохання до архієпископа, щоб його залишили на вільній вакансії у штаті Чернігівської Єлецької обителі²⁹.

Монастирі мали устава, котрі чітко регламентували певні правила поведінки як під час виконання послухів, так і у буденних справах. Священнослужителі мали жити за суворими правилами та принципами. Практикувалося, що представники духовенства, зокрема Єлецького монастиря, у Чернігівській духовній консисторії давали письмове зобов'язання дотримуватися цих норм та мали б стримувати осіб з недобрими помислами³⁰. Проте, зважаючи на людський фактор, це не завжди гарантувало виконання взятих на себе зобов'язань.

Представники духовної влади повсякчас слідкували за тим, щоб священнослужителями чітко виконувалися різноманітні укази з дотримання правил проведення богослужіння, зокрема, згадувалося ім'я свого єпархіального архієрея. Так, наприкінці XVIII ст. намісник Чернігівського Єлецького монастиря ієромонах Афанасій з цього приводу рапортував перед Чернігівською духовною дикастерією³¹. Зауваження мав архімандрит цієї обителі Христофор Сулима. Відповідно представники дикастерії мали провести з настоятелем профілактичну роботу, щоб зазначені питання були вирішені³².

Інокли між духовними особами виникали взаємонепопорозуміння. Такі ситуації траплялися через неузгодженість їхніх дій або інше бачення чи сприйняття певної ситуації. Так, у травні 1814 р. архімандрит Єлецького монастиря Феofil Татарський поскаржився до Чернігівської духовної дикастерії на те, що під час поховання померлого (відспівування здійснювалося в Успенській церкві Єлецької обителі) дячок чернігівської Покровської церкви Василій зняв з труни покривало та забрав його собі. Це було неприйнятно, оскільки існував порядок, за яким речі мали залишатися в тій обителі, де відбувалося поховання. Таким чином, як зазначалося, був зроблений негожий вчинок як щодо монастиря, де все відбувалося, так і до присутніх та родичів померлого³³.

Окремі послушники Єлецької святині часом не витримували непростого монастирського повсякдення та втікали з обителі. Один з таких випадків трапився в липні 1811 р., коли послушник Максим Терещенко, який ніс послух у друкарні, раптово зник. Представники Чернігівської духовної дикастерії з метою його розшуку звернулися до Малоросійського поліцейського губернського правління. Провівши низку заходів, правоохоронці повідомили, що місце перебування цієї особи їм встановити не вдалося. Однак робота з його пошуків не була зупинена³⁴.

27 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 2. Спр. 2127. Арк. 1.

28 Там само. Арк. 4–7, 9.

29 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 2. Спр. 2393. Арк. 2.

30 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 4. Спр. 306. Арк. 1–9.

31 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 4. Спр. 309. Арк. 4.

32 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 4. Спр. 491. Арк. 1–3.

33 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 2. Спр. 2666. Арк. 2–3.

34 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 2. Спр. 1183. Арк. 1, 4–4 зв., 5.

У наступні роки прикрі інциденти з втечами повторювалися. Так, у жовтні 1815 р. з Єлецького монастиря раптово зник послушник Дмитро Голубов та чоловік, який просився в послушники – Іван Богдановський. Про цей випадок доповів у Чернігівську духовну дикастерію настоятель обителі Феofil Татарський. Він зробив припущення, що, оскільки послушник Голубов родом з Новгород-Сіверського, втекти вони могли саме туди, до місцевого монастиря³⁵.

Кадрова криза проявлялася й у господарських справах обителі. У квітні 1814 р. з Чернігівського Єлецького монастиря втік штатний служитель (найманий з числа казенних селян на довготривалий термін робітник) Артеменко. Архімандрит обителі Феofil Татарський рапортував перед Чернігівською духовною дикастерією про те, що цей чоловік, перебуваючи в монастирі, мав погану поведінку. Він намагався всіляко ухилитися від роботи, був схильним до крадіжок, які неодноразово здійснював у монастирі. Цей служитель, як зазначалося в рапорті, мав таку слабкість до алкоголю, що навіть продавав все своє майно та житло³⁶.

На початку 1814 р. служитель с. Козел (тепер смт Михайло-Коцюбинське) Михайло Подоляна, котрий займався казначейською роботою, помер. Тому настоятель Єлецької святині звертався з проханням до духовної дикастерії щодо вирішення цих кадрових питань³⁷.

За монастирськими маєтностями наглядали прикажчики – як миряни, так і ченці. Щоб зайняти досить важливу посаду в монастирі, наприклад, казначея, потрібно було узгодити кандидатуру духовної особи з архієпископом та членами духовної дикастерії. Так, навесні 1812 р. новим казначеєм Єлецького монастиря був затверджений ієромонах Мефодій³⁸.

Архімандрити Єлецької обителі часом удостоювалися честі бути членами Чернігівської духовної дикастерії. Восени 1818 р. до її колективу був долучений настоятель Єлецької святині Мелетій Носков³⁹.

Часто-густо в господарських справах монастиря траплялися прикрі випадки. Для прикладу, навесні 1815 р. архімандрит Єлецької обителі Феofil Татарський рапортував духовній дикастерії про нестачу грошей, які монастир мав отримати за продаж свічок. З процесом виробництва та продажем свічок у монастирі були пов'язані кілька осіб. Деякі з них, згідно з наказом духовної дикастерії за результатами перевірок отримали покарання у вигляді штрафу⁴⁰.

Окремою статтею монастирських доходів була здача в оренду житла із землею приватним особам. Однак не завжди останні вчасно вносили платню. Так, наприкінці 1814 р. померла вдова іноземця Кондрата Фреліха Катерина Фреліх. Вона мала борг перед Єлецьким монастирем з 1811 р. в розмірі 60 руб. (15 руб. на рік) за оренду будинку. У Малоросійському Чернігівському губернському правлінні було прийнято рішення про те, що майно, котре залишилося від померлої, мало б бути передане її родичам з м. Серпухов Московської губернії, але з вирахуванням тих грошей, які мали належати Чернігівській Єлецькій обителі⁴¹.

Таким чином, світський та монастирський устрій життя мав суттєві відмінності. Однак навіть у стриманих обительських буднях існували моменти, які були властиві звичайній людині. Це проявлялося в пошуках кращих житлових умов, харчування, лікування, відпочинку та ін. Саме ці, на перший погляд, малопомітні факти й формували монастирську повсякденність.

35 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 2. Спр. 2641. Арк. 2.

36 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 2. Спр. 2102. Арк. 2.

37 Там само. Арк. 2, 5–5 зв., 6.

38 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 2. Спр. 1361. Арк. 2.

39 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 2. Спр. 3068. Арк. 1–2 зв.

40 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 2. Спр. 2599. Арк. 1–1 зв., 4 зв., 23–23 зв.

41 Держархів Чернігівської обл. Ф. 679. Оп. 2. Спр. 2638. Арк. 2–3 зв.

References

- Chernenko, O., & Novyk, T. (2018). Budynok nastoiatelia Yeletskoho monastyria v m. Chernihovi. *Chernihivski starozhytnosti*, 5 (8).
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. (Derzhavnyi arhiv Chernihivskoi oblasti) F. 679. Op. 1. Spr. 744. Ark. 3-4.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 1. Spr. 762. Ark. 1-4, 9 b.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 1. Spr. 996. Ark. 7 b.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 1. Spr. 1444. Ark. 1-1 b., 2 b., 6.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 2. Spr. 56.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 2. Spr. 877. Ark. 2, 4-8.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 2. Spr. 1183. Ark. 1, 4-4 b., 5.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 2. Spr. 1361. Ark. 2.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 2. Spr. 2063. Ark. 2.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 2. Spr. 2075. Ark. 2-2 b., 5-5 b.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 2. Spr. 2102. Ark. 2, 5-5 b., 6.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 2. Spr. 2127. Ark. 1, 4-7, 9.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 2. Spr. 2393. Ark. 2.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 2. Spr. 2599. Ark. 1-1 b., 4 b., 23-23 b.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 2. Spr. 2638. Ark. 2-3 b.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 2. Spr. 2641. Ark. 2.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 2. Spr. 2666. Ark. 2-3.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 2. Spr. 3068. Ark. 1-2 b.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 4. Spr. 90. Ark. 1.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 4. Spr. 91. Ark. 1-3.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 4. Spr. 306. Ark. 1-9.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 4. Spr. 309. Ark. 4.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 4. Spr. 329. Ark. 21-24.
- Derzharhiv Chernihivskoi obl. F. 679. Op. 4. Spr. 491. Ark. 1-3.
- Dotsenko, A., & Shevchyk, I. (2010). Chernihivskiy Yeletskiy monastyr: istoriia i diialnist. *Chernihivski starozhytnosti*, 3.
- Filaret (Humilevskiy), (1861). Kafedralnyie chernigovskie monastyri. Ilinskiy, Yeletskiy, Borysohlebskiy. *Obshchii obzor eparkhii Chernygovskoi. Chernigov*.
- Haliatovskiy, I. (1985). *Kliuch rozuminnia*. Kyiv, Ukraine: Naukova dumka.
- Kholostenko, N. (1961). *Arkhitekturno-arkheologicheskoe issledovanie Uspenskogo sobora Yeletskogo monastyria v Chernygove*. *Pamiatniki kultury*, 3.
- Morozova, A. (2013). Chernihivskiy prochanyn na Afoni. *Arkhivy Ukrainy*, 4.
- Nepotenko, I. (2016). Yeletskiy monastyr u Chernihovi u 1920s.: diialnist v umovakh stanovlennia radianskoi vlady. *Pratsi Tsentru pamiatkoznavstva*, 30.
- Shevelev, Y. (1970). *Proportsyi i kompozitsiya Uspenskoi Yeletskoi tserkvi v Chernygove*. *Arkhitekturnoe nasledstvo*, 19.
- Tarasenko, A. (2013) Chernygovskii Yeletskii Sviato-Uspenskii monastyr. *Istoricheskyy ocherk s prilozheniim «Skarbnitsy potrebnoi» Yoanikiia Galiatovskogo v russkom perevode*. Chernigov, Ukraine.
- Vanzhula, O. (2017). *Nekropol Yeletskoho monastyria v Chernihovi za doslidzhenniamy A.A. Karnabeda*. *Karnabidivski chytannia*, 1-3.
- Vasiuta, O. (2016). Do pytannia pro chas zasnovannia ta stanovlennia Bohorodychnoho (Yeletskoho) monastyria u Chernihovi. *Ukrainskiy istorychnyi zhurnal*, 6.
- Yefimov, A. (1903). *Chernigovskii Yeletskii monastyr Uspeniia Presviatoi Bohoroditsy so vremeni osnovaniia do nashykh dnei (1060-1903 hod), sviatyni i dostoprimechatelnosti s risunkami*. Chernigov.

Олександр Леонідович Литовченко – молодший науковий співробітник науково-просвітницького відділу Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній» (м. Чернігів, вул. Преображенська, 1).

Oleksandr Lytovchenko – Junior research scientist of popularization of science of the department of Ancient Chernihiv National Architectural and Historical reserve (Chernihiv, Preobrazhenska str., 1).

From the History of the Everyday Life of the Chernihiv Yeletskyi Monastery in the second half of the 18th – at the beginning of the 19th century

Yeletskyi monastery in Chernihiv was founded in the second half of the 11th century. It is located to the west of Dytynets. During the time of Kyivan Rus, the Uspenskyi Cathedral was built on its territory. The temple is now preserved. During the Hetmans days, several buildings (a bell tower, cells, a wall, etc.) were built in the monastery, which are now used as intended. At the time of the investigated period (the second half of the 18th – the beginning of the 19th century), the monastery was a friary. Nowadays it is an active convent. The architectural ensemble of the monastery is now part of the city's historical environment.

Some issues of everyday life of the Yeletskyi monastery in the second half of the 18th – at the beginning of the 19th century are described in the article. This problem is urgent, because, taking into account the development of historical science and changes in the study of its approaches, the issues of everyday life of monasteries, in particular, Yeletskyi in Chernihiv, became actual as a local manifestation of general-historical tendencies.

Yeletskyi monastery was an educational center, and its priests were highly educated people. The paper also covers issues of the quantitative composition of the monks, their transfer from other monasteries to Yeletskyi. The problems of escapes of novices and monks from this monastery are considered too. Issues of misunderstanding between priests in certain situations are revealed. The economic component of monastic life is analyzed. It is emphasized on the important participation of the archbishop and the spiritual dicastery in solving the everyday affairs of the monastery.

It is concluded that it was from such separate episodes of the life of the Yeletskyi monastery that his everyday life was formed. It was emphasized that monastic everyday life was clearly regulated by certain rules. Such scientific investigation is of particular value as it fills certain gaps in the development of regional research.

Key words: archimandrite, spiritual dicastery, Yeletskyi monastery, monk and everyday life.

Дата подання: 5 липня 2019 р.

DOI: 10.5281/zenodo.3546280